

o. henrik akeleye braastad

Herr Gustaf Fröding, Suttestad, Lillehammer

patienterna på dr Jens Torps Suttestad var överklass, av Lillehammers likställda omtalade som "torpianerna", medan "Suttatullinga" (Suttestadstokarna) var det vanligaste i folkmun. Sanatoriet hade ca 1890–94 sammanlagt 120 patienter. Antalet varierade en hel del under åren; då Fröding kom 1890 var det bara fyra, men snart blev det fler. Dr Torp själv gör gällande att det i genomsnitt fanns 10–15 patienter på Suttestad, alltså fullbelagt.

I en översikt över patienternas nationalitet skriver Torp att 49 var norska, 12 svenska och 2 danska. Det var dubbelt så många män som kvinnor vid sanatoriet, de flesta var i 40–50-årsåldern, alltså äldre än Fröding som vistades där från sitt 30:e till sitt 36:e år.

Avgifterna vid sanatoriet var 125 norska kronor sommartid och 130 kronor under vinterhalvåret; det motsvarar idag ca 4500 kr. per månad, men beloppet är naturligtvis svårt att fastställa. Betalningen administrerades av fastighetsägaren, den unge jordbrukaren Jens Homb. Den gällde kost och logi, vartill kom extra kostnad – ovisst vilken – för bad, medikamenter och dr Torps läkararvode. Det måste hur som helst ha varit dyrt att vara inlagd.

Det vi vet om de enskilda patienterna och de beskrivningar

som finns i lokala källor av deras roller i lokalsamhället måste tolkas som om de var en samling av relativt välbeställda. Det avslöjas i den beskrivning som Anders Sandvig ger av klientelet i den första av sina två memoarböcker:

Efterhand som dr Torps privata sjukhus kom till blev det svårt t.o.m. för de bäst underrättade att hålla rätt på de nya människor som undan för undan kom till staden. Det var inte längre gudbrandsdalingarna och stadens borgare som dominerade. Nej tidvis surrade det av både svenska och danska, till och med tyska och engelska om öronen på en. Ingen av dessa främlingar, som ofta var irriterande välklädda, såg egentligen sjuk ut. Det var inte längre bara landshövding, rektor och apotekare som gick med cylinderhatt och spatserkäpp med silverbeslag. Nu kunde man en vanlig vardag riskera att möta främmande stilig karlar med sidenhattar så blanka och fina att man kunde spegla sig i dem om det knep. Och de främmande damerna var inte sämre i sina flotta dräkter med turnyrer och pärlprydda jackor, hattar pyntade med stora strutsfjädrar som hängde långt neröver nacke och axlar och med en så fin doft över sig att det nästan sved i näsan på en.

Bakom fasaderna var ändå den medicinska diagnostiken talande. Patienterna kunde vara överbelastade efter extrem stress och sociala påfrestningar i livet, någon hade beteenderubbningar som svårligen kunde hanteras i hemmet, många var neurotiska, flera var borderlinepatienter mellan neuros och psykos, en del var postpsykotiska rekonvalescenter, flera alkoholister och någon också syfiliter, ofta i kombination med andra mentala lidanden. Detta var 25–30 år innan psykoanalysen kom in i norsk psykiatrisk praxis, hundra år före Prozac.

*Gustaf Fröding poserar som Fra Diavolo (Broder Djävul),
den napolitanske rövarhövdingen Michele Pezza (1760–1806).
Ateljéfoto från Lillehammer 1895.*

Suttestad. I fronten sanatoriet, en mycket stor byggnad efter dätida förhållanden på orten. Den revs på 1970-talet och har inte ersatts, men Frödings utsikt från "En ghasel" finns kvar. I byggnaden t.v. bor idag Jens Homb med familj, barnbarn till Frödings värd med samma för- och efternamn.

Men rutinerna på Suttestad var alltså klara: 0730: frukost – korv och mjölk; 1100: mjölk-kur; 1400: middag – två rätter med soppa/dessert; 1600: mjölk-kur; 1930: kvällsmat. Fröding gav mjölken skulden för sin tilltagande fetma. Annars var det sunda uppgifter som turer i terrängen omkring gården, och kroppsarbete – på gården. En del gladdes sig åt detta, Fröding knappast. Det förekom också vattenkurer, "havsbad" med kalla avrivningar på morgonen. Dr Torp förordade knapp mediciner: sömnmedel, laxermedel, jodkalium mot syfilis. Sanatoriet hade fjorton rum i två våningar, alla med egen ingång från svalgång. I bottenvåningen fanns matsal och salong med kabinett – detta var samlingsrummet. Om sommaren använ-

des verandorna i båda våningarna mycket av patienterna. Badinrättningen med karbad låg i källaren, duschen brukades bara sommartid. Personalen bestod av en inspektris, en "badassistent" och två "piger". I övrigt var det möjligt för enskilda patienter att skaffa personliga assistenter utifrån. Economichef var "proprietär" Homb, medan dr Torp var medicinskt ansvarig.

Sanatoriets ledning satsade på en viss status, den vände sig till de betalningsstarka och konkurrerade på en större marknad. Suttestad var efter lokala förhållanden en stor gård; på sanatoriet fanns "en vacker och välskött kägelbana", men också snickar- och svarvverkstad. Man kunde, om så önskades, hyra "voiturer". Det sociala innehållet i vistelsen var viktigt, både som terapi, som reklam till de sökta välbemedlade patientgrupperna och som en "depsykiatisering" av sanatoriet, i en tid när psykiatrivistelse inte var något man talade högt om. Torp skriver:

För övrigt lever patienterna på sjukhemmet som i en stor familj, där inspektrisen är "mor i huset" och där man utom måltiderna samlas varje aften till sällskaplig underhållning. Tidningar läses och schack och kort spelas, och någon gång emellanåt får man sig en liten dans för att lätta på barometertrycket. I umgängeslivet kan patienterna också delta i staden, såväl hos undertecknade som ibland också hos andra familjer; dessutom finns det tillfälle för dem att delta i stadens sällskapsklubb som har arrangemang 3-4 gånger varje vinter.

Fröding tycks ha varit en regelbunden gäst, kanske en medelpunkt, i salongen.

På Suttestad fanns många kvinnor, som antingen hörde till

gården eller som var anställda vid sanatoriet. Av gårdens kvinnor var nog de flesta föga aktuella som objekt för Frödings intresse, mycket av sociala skäl. Här fanns dock "gamla" Hombs ogifta döttrar – som diktaren fann väl livliga.

Så var det personalen. Inspektriserna var äldre, och de var för övrigt utvalda på sociala grunder. Ståndsmässigt var de från hans sfär, även om landet och Lillehammer var annorlunda än Karlstad eller Uppsala. Deras uppgifter satte dem samtidigt i en kommandoposition, psykologiskt krävande för den känslige poeten.

Dr Torps redogörelse för sina patienter 1890–94 visar att ungefär en tredjedel av dem var kvinnor. I genomsnitt fanns som sagt 10–15 patienter på Suttestad, av dem 3–4 kvinnor. De flesta var äldre än diktaren, men det fanns undantag, några var också i tjuogoårsåldern. De allra flesta av dem bör ha varit gifta – sjukhusvistelsen var ju rätt kostsam. Frödings brevväxling med medpatienterna tyder på att det var kvinnorna som tog initiativet. Brevsamlingarna visar vilken värme och tillgivenhet de visade honom. Vi lär känna svaga, svårt sjuka medpatienter, men också starka, självständiga. Förhållandet till Fernanda Nissen var intellektuellt givande och personligen varmt, men det har aldrig anstrykning av attraktion, något erotiskt.

Frödings folkpsykologiska betraktelser avslöjar också att han charmades av den norska kvinnan. Hon beskrivs som kyskare, mer ursprunglig än den svenska. Fröding stimulerades av norsornas språk – att svenskarna har ett förälskat förhållande till det norska talspråket har ständigt överraskat norrmännen själva.

Av författarens resor med ångbåten Skidbladner kan vi ana

Lilla Torg i Lillehammer på Frødings tid, målad av Frødingvannen Fredrik Collett. Längst t. h. Victoria Hotell, där Frøding vid enstaka tillfällen söp ner sig. Andra byggnaden fr.v. är Eriksen-salen, där Frøding träffade Bjørnstjerne Bjørnson i september 1890. Om detta handlar KT-reportaget "Ett folkmöte i Norge".

att det är kvinnorna utifrån eller de resande kvinnorna som främst fångar hans blick. Han drömmer och diktar om Skidbladner, än kan det vara känslan av att den anonyma brevväninnan "Astrid" från Göteborg är på väg, än är det de eleganta överklassflickorna som reser ut och kommer tillbaka till staden, än är det landshövdingens ståtliga dotter, fröken Schioldborg. Men Frødings erotik var annars med kontantuppgörelse.

till amtssjukhuset

Amtssjukhuset i Lillehammer kom till först 1856. Huset var helt utan brädfodring, också invändigt, då Fröding blev inlagd efter våldsamt berusning och störande uppträde på hotell Victoria. Ännu den 1 januari 1896 saknades elektricitet, och sjukhuset upplystes under kvällstid med talgljus eller oljelampor. När Fröding var inlagd var det mörkt från klockan tre på eftermiddagen. Senare samma år installerades dock elektriskt ljus.

Fröding låg på madrasser av råghalm, sitt huvud kunde han vila på kuddar av kornhalm.

På Amtssjukhuset, som förestods av stadens läkare, dr Torp, var Fröding praktiskt taget inspärrad, och professor Cullberg antyder i sin bok att detta kan ha skadat honom ytterligare. Fröding själv beklagade sig men han gav ändå dr Torp i stort sett rätt.

”jakten på de döda” – fernanda nissen tar fröding i försvar

Ett särskilt bidrag till värderingen av Frödings psykiatri ges av medpatienten Fernanda Nissen i artikeln ”Jakten på de döda” i tidskriften Tidens Tegn.

Hon vistades på Suttestad samtidigt som Fröding under hans första år där, 1890–91, och hon hävdar att diktarens egna ord inte ger underlag för några spekulationer om hans diktningens motiv och möjliga förebilder. Samtidigt betonar hon medpatienternas auktoritet som källa beträffande Frödings hälsa och karaktär; den är säkrare än de uttalanden som kommer från observatörer utanför de sjukas egen förtroliga, och obarmhärtigt öppna, samtalskrets. Från sin samvaro med diktaren preci-

serar hon i artikeln, sjutton år efter deras patienttid på Suttestad, att han var medveten om sin sinnesförvirring. Med detta punkterar Fernanda Nissen diagnosen om Frödings schizofreni.

I sin artikel går hon till aggressivt försvar för diktaren när han angrips för galenskap, som i samband med hans självanklagelsen till Rådhusrätten i Karlstad för "brott mot naturen". Hon älskar honom uppenbarligen som en skönande, och hennes brev till honom är bräddfulla av värme och beundran; samtidigt är detta mycket av 1890-talets sätt att uttrycka sig. Hon var tre år yngre än Fröding, de två var de yngsta på sanatoriet, med få andra medpatienter och goda förutsättningar för direkt personlig relation. Samtidigt var hon svårt sliten, och hon hade redan blivit mor i sitt första äktenskap som hon nu var på väg att lämna.

Det har antytts att hon kan ha varit kvinnan i den berömda dikten "Det borde varit stjärnor". De flesta svenska Frödingexperter anger i stället Vivi Petersson i Karlstad som diktens objekt. Germund Michanek ha menat att det gott kan vara Selma Reichelt, som var samman med Fröding och Fernanda Nissen på Suttestad vintern 1890–91: Selma tillägnar han också en nyårsdikt.

Fernanda Nissen skriver i Tidens Tegn om en händelse då han med ett beteende, som kan tolkas som spänningsladdat uppvaktande, förvandlar en svårt medtagen fyrtiårig kvinna till en pånyttfödd, vacker och tilldragande ung flicka. Nog charmade han dem!

Hon skriver vidare:

Jag har sett, hur en kopp starkt, svart kaffe som serverades oss på ett mycket enkelt och föga spirituellt sätt kunde få honom

att känna sig som tempelherren till vilken en saracen räckte fram den första skålen med den heta, starka drycken. Och sättet vi fick den på blev symbolen för hela kvinnökönets triumf och djävulsblandade medfödda listighet.

De var få och han var bland de yngsta. Alltjämt var han smal, mörk och förmodligen attraktiv i sitt utseende – han såg ut som lord Byron, skriver Selma Lagerlöf. De var där under lång tid, instängda tillsammans, och de kunde känna sig öppna, trygga inför varann. Man kan svårligen tänka sig annat än att de spelade upp inför honom – och han för dem. Vi vet, av de brev han fick, att han var beundrad och älskad av kvinnliga medpatienter och av den kvinnliga personalen. Och han använde sin belevnhet och sitt språkliga mästerskap mot husets damer. Gick han längre? Knappast – men vi vet inte. Hans godhet, hans empati för de kvinnliga medpatienterna i deras tunga livssituation var ett huvuddrag i hans samvaro med dem. Den var konsekvent och omfattande men också praktiskt aktiv. Sådant leder lätt till ytterligare intim kontakt, men än en gång: vi vet inte.

Vi låter Cullberg avsluta:

[I diktningen] uttryckte han hela sitt väsen: det milda och det mordiska, idealiseringen och fantasierna att skada och äta kvinnan, den okomplicerade drömda erotiken och den kärlek som berövade vettet. Här fick hans olevda liv röst och uttryck. Han kunde klä de olika aspekterna av sin personlighet i diktens gestalter utan att skada och utan att förnedra någon annan. I dikten förenade han de världar som annars var oförenliga inom honom: den empatiska förståelsen och medlidandet med den otyglade driften, det förbrännande hatet och självföraktet. Det är den stora paradoxen som sker när han smälter samman det goda med det onda till ett stycke liv – om än diktat.

o. henrik akeleye braastad

Den produktive diktaren

*Dikterna, journalistiken och essäerna
från Norge*

följande är ett försök att identifiera de dikter Gustaf Fröding (GF) skrev i Norge. De är från åren 1890–1896 då dikteren under mer än tre år vistades i Norge. De allra flesta är skrivna i Lillehammer, några på Nes söder om Lillehammer, andra åter har kommit till i Gausdal, lite norr om samma stad.

För att spåra orten där dikterna blivit till har vi gått fram på följande sätt:

- Brevet till och från GF visar när och varifrån han skickade dikten till sina "referees", vänner och andra litterater som han bad värdera dem. Även breven till redaktörer (Mauritz Hellberg) och förläggare (Albert Bonnier) ger goda indikationer.
- Germund Michaneks många böcker om hans livshistoria, intervjuerna med människor som mött dikteren ger ytterligare belägg för enskilda dikters tillkomst.
- Frödingsällskapets GF-bibliografi I (av Germund Michanek och Ingvald Rosenblad) berättar om tryckår/månad/dag som då kan relateras till hans vistelsesort på samma tid.
- Ruben G:son Berg försöker i sina kommentarer i "Samlade skrifter" att tidfästa dikterna.

- De stora GF-biograferna, Olsson, Holmberg, Landquist och även andra placerar enskilda dikter till tid och ort.
- Dikternas innehåll, GFs olika sammanhängande cykler av återkommande teman, ger ytterligare indicier.
- Till sist: essäerna, framför allt journalistikens innehåll, har oftast växt fram ur platsen där de skrivits – de har skrivits för brödet.

Osäkerheterna är många. Tiden mellan skrivande och tryckande kan variera mycket, hans självkritik gjorde att mycket blev liggande kanske i årtal, pengarna fick det hela att gå snabbt då bröd behövdes, och många dikter sköt han rakt från höften. Han diktade även mycket i privata brev till vänner och anhöriga, till julklappar; allt detta är kanske inte sparat ännu. Mycket blev som bekant kraftigt omarbetat flera gånger av honom själv. Det gäller bl.a. koncepten från Görlitz fram till slutliga Gitarr och dragharmonika. Där dikter legat länge och senare kraftigt omarbetats har vi ortfäst dikten till den plats som i tid är närmast tryckningsdatum. Han slarvade också med papperen, Fröding, mycket har kommit bort genom slarv – tror vi – även från Norgeåren.

Från dessa utgångspunkter har vi här sammanställt en lista över diktarens litterära produktion under åren i Norge.

dikter som låter sig tid- och ortfästa till
gustaf frödings norgeuppehåll

Aningar
Ariska soldrömmar
Ballong-göbben
Bergslagstroll
Bergslottets väldiga dörr
Burnsöversättningarna
Chrysanthemum
Corydon till Chloe
De bondsnåle
Den gamle professorn
Den ryske anakoreten
Det borde varit stjärnor
Det är kallt
Drömmar i Hades
Dåligt orienterad
E beskeli jänte
E fin vise
En fattig munk från Skara
En februarivisa
En flik av framtiden
En ghasel
En majvisa
En morgondröm
En skvallerhistoria
En sköldmö
En spelmansvisa
En vintervis
En visa om mig och narren Hercules
En visa till Karin när hon hade dansat

Erksôns svin
Ett drömland
Ett gammalt bergtroll
Ett gammalt förmak
Ett poetiskt beslut
Farväll (Byron)
Farväll till min försvinnande popularitet
Fredrek på Ransätt
Frihetsmarsch
Gitarr och dragharmonika
Gott julamot
Gott Nytt År
Heloisa och Abelard
Herr Sölverdals visa
Hosiannah
Hymn till den själiska skönheten (Shelley)
Härjarinnor
I fängelset
I hemskogen
I sovgemaket
Illackt folk
Infruset
Intet krut!
Julklappsvers (om grisen till Mathilde Jensen)
Julklappsvers (JG Borkman – till Cecilia)
Jägar Malms hustrur
Kalle Gla mä sola
Kung Don Philip av Castilla
Kung Eriks sista visa
Landsvägsmaja
Lelle Karl-Johan
Melangtåras intåg i Karlstad
Min hustru (Burns)

Min vita sidensko
Mitt hjärta och jag
Mulna moraliska ögon betrakta
Pelegrimen
Pluggen
Sagan om Gral
Serafen Löjet
Sigurd Jorsalfar
Själva fan för iväg med vår tullkarl (Burns)
Sjöfararen vid milan
Skrömt
Smeden
Stanzer (Byron)
Strövtåg i hembygden
Studentjakta
Så talade Zarathustra
Till Astrid
Till G. Warodell
Till J.W.
Till minne av pastor B.J. Warodell
Till prinsessan Chrysanthemum
Torborg
Tre käringer i en backe
Ur Anabasis
Ur En flik av framtiden
Ur Friederike Brions visor
Ur Kung Eriks visor
Vapenvila
Var icke ledsen fast molnen trycka
Vem står på lur vid dörrn? (Burns)
Vid myren
Ä du mä på dä

övriga dikter i samlingarna som sannolikt skrevs i norge

Genom vår allmänna kännedom om författarskapet och genom att vi fördelar de ovanstående ortfästa dikterna på underavdelningarna i hans diktsamlingar kan vi ytterligare hämta indicier på vilka ytterligare temagrupper av dikter som rimligen kan ha tillkommit under Norgeåren.

- Flera av de icke-värmländska dikterna i *Gitarr och dragharmonika* (1891), de tre senare avdelningarna av samlingen, samt slutbearbetningar av dess "Värmländska låtar". Boken utkom på Bonniers i maj 1891; Fröding hade då uppehållit sig i Lillehammer sedan september 1890 och var kvar där när samlingen kom ut. Vi har med rimlig säkerhet hittat elva dikter i samlingens skrivna i Norge, av dessa har fem påbörjats i Görnitz.

- Huvuddelen av dikterna i *Räggler å paschaser* (1895) lär även ha tillkommit under Frödings vistelse på Nes (Tandem), resten i Lillehammer. Han vistades i Norge sedan maj 1894 och var alltjämt där då häftet kom ut 1895. Listan ovanför har nio dikter från *Räggler å paschaser*.

- Stora delar av *Stänk och flikar* (1896) har sannolikt tillkommit i Norge, framför allt under det relativt friska och arbetsaktiva året 1895. De ovanför identifierade dikterna från Norgeviselsen återfinns i alla samlingens fem avdelningar. Vi har hittat tjugo dikter i *Stänk och flikar* skrivna i Norge. Att denna samling i det väsentliga tillkommit i Norge visas också av att dikterna här inte kan spåras till andra ställen, vilket är mer öppet i

andra samlingar. Det är dock oklart hur mycket Fröding hann med att nyskriva eller radikalt bearbeta sedan han återvänt till Sverige i början av april tills samlingen lämnades till tryckning sent i maj 1896.

- I samlingen Efterskörd (1910), avdelningen ”Allvar, mer eller mindre”, har vi med listan ovanför identifierat tolv dikter skrivna i Norge.

- I samlingar, utgivna efter Frödings död och som innehåller spridda dikter mellan 1896 och 1910, hittar vi förvånansvärt många som skrivits i Norge. Vår lista ovanför identifierar tretton dikter.

- Flera dikter från Germund Michaneks ”Återkomsten” (1964) finns i listan över Norgeärens produktion; här kan vara flera.

- Tillfällighetsdikter – diktskisser, åtföljande julklappar och/eller inbakade i privat korrespondens, har flera skrivits från Norge. Några kan möjligtvis vara kvar i delar av Carolinas handskriftssamling?

Några samlingar saknar nästan helt dikter skrivna i Norge. Det gäller Nya dikter (1894) som kom ut efter att diktaren från slutet av 1892 till försommaren 1894 uppehållit sig i Karlstad. Det samma gäller Nytt och gammalt (1897). Det finns ändå enstaka dikter skrivna i Norge i båda de nämnda samlingarna.

Inga dikter från Norgeären finns i vare sig Gralstänk (1898), Mattoidens sånger (1914) eller i Reconvalescentia (1913).

övriga böcker

- Verdandi-häftet (nr 44) Folkskalden Robert Burns med diktöversättningar kom till genom Mauritz Hellbergs förmedling. Vid slutet av sin första vistelse i Norge fick GF uppdraget, och från Lillhammer, under det andra uppehållet där, i september 1892, skickade han de sista korrekturen till Albert Bonnier.
- Till En bok om Strindberg (1894) blev Fröding "inhyrd" av Birger Mörner, och hans arbete med redigering och det egna bidraget om Strindbergs lyrik gjordes i sin helhet i Sverige, mellan hans andra och tredje Norgeuppehåll. Norrmännen Bjørnson, Jonas Lie, Olav Duun och Knut Hamsun lämnade bidrag till boken och genom detta arbete kom Fröding i kontakt med bland andra Duun och Hamsun.

essäer, journalistik

Essayer, resebrev, journalistik, bokrecensioner, kåserier, petiter skrivna från och om Norge och om norska förhållanden 1890-1896, tillsammans över fyrtio nummer, publicerades i svenska tidningar, mestadels Karlstads-Tidningen.

Första året i Norge (i Lillehammer senare delen av 1890) lämnade han fyra artiklar till Karlstads-Tidningen: reportage om politiska möten, kåseriet om "Killebukken", lite antropologi om norrmännen och artiklar om det litterära Norge. Våren och tidiga sommaren 1891 skriver han fyra artiklar, inte bara i Karlstads-Tidningen, men även i Upsala Nya Tidning; denna vår skrivs mycket om norsk politik och unionsstrid. Tillbaka i Norge hösten 1892 lämnar Fröding fyra artiklar till redaktör Hellberg

- mycket politik och kåserande om unionsstrid, men även om hans norska sanatorieliv. 1894, i Norge två tredjedelar av året och vid dålig hälsa, lämnas enbart ett resebrev till tidningen i Värmland – resebrev från en utflykt till fjälls. Det friska och flitiga året 1895, då det stora emancipatoriska projektet Stänk och flikar prioriteras, går bara sex bidrag till Karlstads-Tidningens spalter. Fyra av dessa är om fjällturen in mot Jotunheimen det året, de två andra är ett politiskt kåseri och sjuttondemajreportaget från detta krigshotets år. Som med dikterna i Rägglar å paschaser måste det vara skäl att tro att även prosadelarna i denna samling är skrivna i Norge 1894–1895. De sista tre månaderna i Norge 1896 lämnas två artiklar – om nykterheten och sedlighet. Tillsammans blir det tjugoen bidrag skrivna under Norgevistelsen 1890 – 1891

De intryck han hämtat under sina vistelser utomlands ger när han återvänder till Sverige upphov till en rad nya artiklar, framförallt om unionsstrid och de två folkens förhållande till varandra, men även om norsk litteratur. Det gäller våren 1892 och framför allt under 1893 då han hela året vistades i Karlstad.

brev

Otaliga brev, skrivna från Lillehammer, Gausdal och Nes, är återgivna i de två brevvolymnerna, men några otryckta kan sannolikt finnas i Uppsala universitetsbibliotek, Mörnersamlingen i Örebro eller Hellbergsamlingen i Folkrorelsearkivet i Karlstad.

I brevsamlingarna (I och II) hittar vi återgivna 185 brev skrivna från Norge under de tre uppehållen där. Allra flest hittar vi

från de sista 23 månaderna 1894 –1896, Stänk och flikars födelseår. Från denna period hittar vi 138 brev. I de tryckta samlingarna kan vi läsa bl.a. breven till "Astrid", till egna familjen, till hans personliga litterärt kunniga referensmiljö i hemlandet där han provar ut sina dikter och litterära koncept. Här är många brev om pengar: hans korrespondens med Albert Bonnier härstammar från första vistelsen i Lillehammer. För övrigt är det brev med artiklar, dikter till tidningen – tidningarna, till förläggaren, tidiga prov, äntligen färdigställda dikter, med diktares egna tvivel, tvekan.

Två norskor tillhör dem som Fröding var flitigast att skriva brev till. En var den stora norska kulturpolitikern, medpatienten Fernanda Nissen, som får femton brev. Hans dansk-norska översättare, Alma Forsberg, får hela tjugosex.

o. henrik akeleye braastad

System som blev norska

En vinternat under Stjernelys
Og glitrende Rim, som falder
Fra Buske og Trær. Et sagte Drys
Af fine og lette Krystaller.
Det er som å reise i Eventyrland
I Féernes Sagarige,
Hvor Maanen strør Sølv over isblankt Vand
Og Sorgernes Skygger vige...

Mathilda Frödings Dikt "Vinternat"
Sid.1 i *Lillehammer Tilskeer* 10.2.1911

Mathilda Karolina Frödings liv från födelsen 1859, uppväxten i Värmland – Kristinehamn och Karlstad – samt livet på Slorudsborg i Brunskog är hittills rätt väl dokumenterat i litteraturen om familjen, brodern och systrarna. Hennes personlighet har tecknats, hennes utveckling och svårigheter (den tidiga ögonsjukdomen), likaså hennes förhållande till syskonen. Mest uppmärksamhet har riktats mot ären på Slorudsborg och livet där, inte minst genom att de upprepas varje sommar på Gammelvåla i Elof Perssons pjäs med Kjell Hagegård och Brunskogsensemblen. Hennes roll under diktarens sista tid på Grön-

dal är även väl känd, liksom kampen om Signe Trotzigs plats i testamentet.

Men 1888 åker hon väster om riksgränsen och där stannar hon kvar till sin död 1917.

Vår kunskap om hennes liv i Norge kommer framför allt från breven mellan syskonen, men också kusinerna, Mauritz Hellberg och andra har haft åtskilligt att berätta. Många uppgifter har också Germund Michanek samlat in under sina norska resor ”på jakt efter Frödingminnen”.

Men faktum är ju, att av de 58 år livet gav henne så levde Mathilda halva sitt liv i Norge. Hon var ju bara 29 år när hon 1888 efter Slorudsborgs försäljning lämnade Brunskog och Värmland. Efter ett besök hos sin syster i Göteborg tog hon raka vägen till Norge, först till Nes mellan Hamar och Lillehammer (1888–89), sedan till Lillehammer 1890. Hon är i Valdres då Gustaf första gången kommer till Lillehammer (1890) och

*Så här beskriver Gustaf Fröding sin syster Mathilda:
Syster mins likhet med systrar i allmänhet var den mest
avlägsna. En syster är vanligen en liten snäll och sipp gäs,
som går rill kyrkan med psalmbok och muff och är
hemligt förlovad med informatorn på granngården. Syster
min däremot var klädd i förskinn och storstövlar och
föraktade informatorsmanfolk och förlovningar och
muffskräp såsom alldeles olämpliga och obehagliga ting.
På sitt huvud hade hon en skinnhuva av samma fason
som den Larsson hade, hennes hår var kortklippt som på
en beväring och hennes kjol slutade så där en fem tum
ovanför ankeln, så att man såg ett stycke av de pojkliskt
klivande stövelbenen.*

så åter till Nes 1891. Under sommarhalvåret 1893 uppehåller hon sig i Brunskog och Göteborg (som sjuksköterska), men så är hon åter på Nes. Här är hon tillsammans med Gustaf 1894, och medan brodern då för tredje gången åker till Lillehammer stannar Mathilda ("Matla") kvar på Nes till 1896. Senare samma år är hon med systemern Hedda i Göteborg, medan de andra syskonen firar julen tillsammans i Uppsala.

År 1900 vet vi att hon är i Kristiania (Oslo). Här blir hon norsk medborgare 1905, unionsupplösningens år. Hon lär vara kvar i huvudstaden till 1910, men nu flyttar hon åter till Lillehammer. Här bor hon då Gustaf går bort på Grøndal, och här dör hon. Här är hon begravnen.

Långt är det inte dit, till Matlas Norge, idag 2–3 timmar med bil från Arvika och på många sätt närmare än familjens tillhåll i Lund, Göteborg och Uppsala, men ändå långt borta. Och säkerligen ofta mycket ensamt – det vet vi från breven.

Var bodde hon, vad var hon verksam med alla dessa år? Vilken relation hade hon till brodern Gustaf, som 1890–1896 bodde sammanlagt mer än tre år i Norge, och vad betydde hon för hans liv och diktning under Norgeåren?

Förresten: varför åkte hon just dit, för att sedan aldrig återvända och bosätta sig i Värmland och Sverige? Kom hon personligen att betyda något för Fröding som författare i två länder?

Frågorna är många, och några får vi inte svar på.

Det är inte helt lätt att rita ut hennes vandringar på Norgekartan. Detta är något vi säkert vet:

Hon kommer alltså till Norge 1888, sjuk, mycket. "Hon bor privat i doktors familj", skriver Cecilia i brev till Gustaf, ja-

nuari 1889, ”och har det mycket trevligt och bra, fast hon lider mycket ännu..” Men hon blir bättre. Under sena 80- och hela 90-talet är hon patient och vårdbiträde, sannolikt även jordbrukare på de egendomar hon bor på. Sedan uppehåller hon sig troligen i Valdres, en dalgång norr och väster om staden Gjøvik, och i korta perioder även i Lillehammer, hos dr Jens Torp, Gustafs läkare. Hon hyser stort förtroende för honom och för hans talan inför brodern.

Men Nes i Hedmark blir under åren 1888–1896 en lång och återkommande adress. Här är hon närmare Gustaf. Vi vet att hon är hos honom när han är inskriven hos dr Holm på Tandem Sanatorium. Hon lär ha trivts på Nes, denna stora östnorska jordbrukskommun – ”förresten har hon ej intresse för annat än hästar, drängar och bondgubbar”, skriver Cecilia till Gustaf. Hela sitt liv upprätthåller hon brevlades kontakten med sina väninnor på Nes, och minnet av henne är ännu inte helt utplånat där.

Så kommer hon i slutet av 90-talet till Kristiania, där hon driver pensionatet Rosenborg på Jacob Aallsgaten, bakom Slottet åt Majorstuen till. Hennes kompanjoner, som senare skall bli hennes norska familj, är två ogifta systrar Bjonness, med resursstarka bröder i shipping och skogsindustri.

Här, i Kristiania, blir hon alltså norsk medborgare. Där, det vet vi också, sökte hon senare handelsutbildning. ”Jeg måst anstrenge alle mina krefter for att kunne følge med i de handelskurser jag endnu holder på med”, skriver hon på sitt tilltagande ”svorska” språk i februari 1910 till brodern på Grøndal.

I Kristiania njöt hon av Gustafs berömdhet också i Norge. ”Du er så populær her i Norge. En gang fick jeg fribiletter av

en dame som foredro ulike viser på en konsert. Jeg kan ikke huske hva damen heter”, skriver hon till Gustaf den 14 februari 1910 från Jacob Aallsgaten. Gustaf skickar henne nya upplagor av nya diktsamlingar, många exemplar. Hon ger bort dem till läkarens unga hustru och andra väninnor. Solen skiner på system!

Senare 1910 flyttar hon så småningom upp till Lillehammer, sannolikt för att tillsammans med systrarna Bjønnes fortsätta med pensionatsdriften. Här bor hon bl.a. på Søndre Hage gård, ägd av familjen Bjønnes (direktör Lars Bjønnes). Hon inviteras till Grøndal för julen 1910. Advokaten Carl Lagerlöf, Gustafs förmyndare, skickar respengar, men hon anländer till Stockholm och Djurgården först den 21 januari 1911.

Vid broderns bortgång låter hon sig intervjuas av redaktör Filseth vid Lillehammers ortstidning ”Gudbrandsdølen”: ”Forøvrig var min bror siste året han levde helt frisk”, säger hon i intervjun. ”Han var glad och pratsam (—). Vi snakket mye om Norge og det moret ham å snakke norsk med meg.” Intervjun trycktes sedan i Dagens Nyheter.

Systrarna Bjønness äger ett pensionat alldeles vid järnvägsstationen, där sannolikt även Mathilda hjälper till – är ”partner” – innan pensionatet säljs till familjen Thorsrud-Bjertnæs. Pensionatsrörelse är nog i Lillehammer, som i Kristiania, hennes vanligaste syssla. Hon är nu i femtiårsåldern. I staden bor hon på flera olika platser, bl.a. alltså på Hage gård, en ”lustgård” [sommareställe] söder om dåvarande stadsgränsen, inte så långt från Gustafs Suttestad. Gården ägs först av familjen Bjønness men säljs senare till dem som övertagit pensionatet i stadens centrum.

Det är i ”lustgården” Søre Hage [=Hage gård?] som fru Thors-

rud-Bjertnæs och Germund Michanek i början av 1950-talet letar efter Gustafs diktmanus (via Matla) som tros ha förvarats under många år i en koffert uppe på vinden. De hittar inga manus. Man tror att tyskarna, som ockuperat gården under andra världskriget, har bränt upp dem. Gården står idag på Maihaugen, Lillehammers stora friluftsmuseum, och den lär ha restaurerats i det skick den hade på Mathildas tid.

Det tycks som om familjerna Bjønness, Thorsrud-Bjertnæs och Mathilda Fröding håller ihop i många år. Systrarna Bjønness lär ha varit konstnärligt intresserade, och detsamma gällde fru Thorsrud-Bjertnæs, vilken liksom Mathilda hade problem med psykisk instabilitet och medicinerings.. Det kan vara värt att spekulera över denna kvinnomiljö. Den var uppenbarligen präglad av viss excentricitet, ensamhet, psykisk labilitet, men med de konstnärliga intressena förenades också idog företagsamhet för att på kvinnors dåtida villkor hålla sig ekonomiskt flytande.

Av okända orsaker valde alltså Mathilda att bli norsk medborgare. Kanske var det för att hon helt ville satsa i ett land där hon ämnade förbli, ett land som hon tyckte om och där hon ville försörja sig. Hennes anknytning till familjen i Sverige hålls dock uppe; hon gör många resor till systrarna där, och breven till dem är talrika. Men det är inte lika många besök därifrån.

Matla skrev hela sitt liv gratulations- och julklappsdikter, många också från Norge. Vad hon publicerade i norska tidningar är inte systematiskt undersökt. En av dikterna, "Vinternat", har citerats här. Till systemen Hedda (även kallad Heidi) i Göteborg skickar hon dikten "En nattlig färd", i vilken hon drömmer sig tillbaka till barndomsärens Kristinehamn. Hen-

*Frödingsällskapets gruppresa till Lillehammer i augusti 2005.
Här vid Mathildas grav. Foto Eddie Persson.*

nes svenska uppvisar, föga förvånande, norska inslag

Liksom brodern var även Mathilda inspirerad av sina sjukdomskriser i sina dikter, ja hon skrev rent av under själva sjukdomsanfallen. I ett brev till systrarna – det bör dateras till något av åren 1911–1914 – berättar hon om en natt då hon haft 39 graders feber och svåra smärtor: ”det rasade der i hodet på mig en frygtelig Valsmelodi med Ord og vers på mig, med Rim og alt. Så fort jag la Hodet ned durade det iväg. Jag kraftsade med en blyant jag fikk tag på ned et ord ad gangen i två Nätter, på ett Sängband och baksidan av en liden Spegel.” Mörkt var det i rummet, bara ett litet ljus i en vrå. Personalen tog vara på

dikten, och när hon tillfrisknade kunde hon själv med lupp tyda det skrivna – och hittade en lätt sommarvisa.

Hon skriver vidare: "Jag kunde inte begripa att jag kunde ha något sligt i Hodet under sådana Förhållanden. Jag var i en voldsom ophidset Stemning, som forklarar at jeg orket skriva ned det, medan jag kastade och vred mig i Smärta. Det var nästan uudholdelig at höra den glada melodin och se de dansande paren. När Smärtan var över sjönk jag helt sammen og kunde intet huske."

Midsommar kallar Mathilda denna "feberfantasi efter virkeligheten"; den har som synes drag av Gustaf Frödings dikt Det var dans bort i vägen:

Var er Du! Her er jag i den gryende dag.
Se ej dit! Titta hit! Skal vi dansa ett Slag.
Var nu snäll skall i kväll jag dig smykka med krans
Och med Blomster til midsommardans.

(—)

Och så smyga oss bort med hvarandra ett tag.
Lägg din arm om min Hals, jag vill bära Dig hem
till vårt Bo i den gryende Dag

Själv tror hon att dikten inspirerats vid läsningen av Bonniers Månadshäfte kvällen innan. Språket är någorlunda bra, men vid denna tid hade hon svårt att hitta de riktiga svenska orden. Hon skriver i brev att dikten kommit till på liknande sätt som när Gustaf på Nes diktade Drömmar i Hades.

De senaste åren är Mathilda mycket ensam. Den 27 februari 1914 skriver hon från Lillehammer till kusinen Siri Fröding-Torgny i Stockholm "Jag sitter nämligen ensam och inde-

stängd och träffar ingen utom fröknarna Bjønness, som du nog hört systrarna nämna." Hon klagar över att hon, efter att nyligen ha slutat med sömnmedicin, inte blommat upp som läkaren lovat. "Jag vissnar i stället", skriver hon.

Mathilda går bort 1917. Hennes sista bostad var i Hesbølgården, ett stort fint hus utanför kyrkogården, mitt emot ingången till kyrkan.

Ortstidningens dödsannons är undertecknad av väninnan Ingeborg Bjønness ensam.

Mathilda ligger begravnen på Lillehammers kyrkogård tillsammans med de trogna systrarna Ingeborg och Helga. Tre stora, identiskt lika och för den tiden kanske väl pråliga gravstenar berättar om tre kvinnors familjegemenskap för länge sedan...

I Lillehammer var hon på sin tid troligen en ganska okänd person. Hon skriver dock dikter i ortstidningen, hyllningar till Norges natur. Med åren har hon förnorskats, brevspråket in på 1900-talet är norskt. I hennes dikter är språket ("dansk-norska") helt utan fel.

På grund av en misslyckad ögonoperation, då smärtan mildrades med morfin, blev hon tyvärr resten av sitt liv beroende av detta narkotikum. Det var en bidragande orsak till att hennes ekonomi ständigt var bekymmersam. Så sent som 1904 skrev hon till Bjørnstjerne Bjørnson på närbelägna Aulestad och bad honom hjälpa henne genom att teckna borgen för ett lån. Han fick ju Nobelpriset 1903 och plånboken var välfylld. Hon berättade för Bjørnson om sitt ekonomiska lättsinne: en lärare som vräcks från sin bostad med fyra barn hade fått hennes premieobligationer, vilka han så sålt för att få pengar. Och hon hade haft en fattig gymnasist gratis boende under ett år så att

han kunde genomföra sin examen. Nu ångrar hon sig och skriver till diktarhövdingen på sin "nästan-norska":

Ack vad jag ønsker jeg var en ædel nobel Karakter som kunde bære min ulykke med mod og uden den fege skrækk og jammer inom mig. Det er dette at være en bedrager mod sine venner som er so forførdelig.

Bjørnson lovade då att gå i borgen för 500 kronor.

Efter Gustafs död 1911 ärvde systrarna minst 38 000 kronor var. Cecilia och Hedda kom att i testamente gynna von Sass-stiftelsen i Uppsala, som möjliggjort broderns sexåriga vistelse på Ulleråkers hospital. Mathildas testamente gynnade enbart Lillehammer. Hon upprättade där "Gustaf Frödings Minnesfond" för *pauvres honteux*.

Bestyrelsen av fonden åläggs förtroendevalda i stadens bank, i sanitetsföreningen och i kommunen, men framför allt väninnorna Helga och Ingeborg Bjønness. Dessa disponerar fondens överskott, och den längst levande av systrarna dör först 1937. Det är mycket pengar, 47 000 från starten, i dagsvärde över två miljoner kronor. Betydande norska kulturpersonligheter, bland andra teaterdirektören Mentz Schulerud, fick sin utbildning finansierad genom Mathildas arv från Gustaf. – Men fonden krymper. *Hur mycket är kvar?*

Bara under kort tid av Norge-åren var Gustaf och Mathilda "samboende", men nog var de nära varann, vid Mjösas norra ände. Hon kände landet innan han kom dit, även dess hälsovård, och kunde alltså stödja honom.

Var Mathilda vägvisaren till dr Torps Suttestad? Kanhända – vi vet inte säkert. I varje fall var det hon som förde honom till Nes.

Både Gustaf och Mathilda hade sitt hjärta i Norge. Hon kom att stanna kvar, i hans Lillehammer. Staden bidrog föga till diktarens berömmelse. Men det skulle hon komma att göra, genom fonden. Han var död, men med detta grepp kunde hon sola sig vidare i hans glans.

Vid brodern, vid syskonskapet höll hon fast. Men av en orsak hon bar med sig i sin grav valde hon på ett sätt bort det land där hon föddes och slog sig ner just på utsidan av grinden.

o. henrik akeleye braastad

Fröding och Hamsun

Vägen till mötet på Balbergs Turisthotell

de stora nordiska författarna Gustaf Fröding och Knut Hamsun var nästan jämnåriga; Hamsun ett år äldre, född 1859. Båda blev samtidigt, i 35-årsåldern, "världsberömda i Norden", eftersom nordisk litteratur i början av 1890-talet praktiskt taget inte kände till några gränser mellan länderna.

Hamsun var född av fattiga gudbrandsdalska föräldrar men växte upp i Nordland under usla villkor, blev autodidakt och nordisk världsmedborgare. Han var en atlet, sträng och självhävdande, med dragningskraft mot det aristokratiska.

Fröding var barn av värmländsk järn- och skogsaristokrati och med de förnämligaste akademiska sidorötter. Hans brukspatronsbakgrund kapsejsade i barnåren i det ekonomiska men bestod i det sociala. Fröding fick tillgång till högre studier under en tid när sådant var få förunnat, men han avstod från den chansen. Samtidigt som Hamsun blev förmögen blev Fröding allt fattigare.

Frödings liv förblev i det nordiska barrskogslandskapet, med avbrott för korta sejourer på kontinenten för en ömtålig hälsas skull. Medan atleten Hamsun gick på händerna, satte sig den närsynte Fröding på baken; fysiskt var han ynkelig, en katastrof.

Hos Hamsun: blind självtillit. Hos Fröding: självförnekande, självförnedring. Hans mildhet och medkänsla gränsade till det patologiskt överkänsliga, medan Hamsun gisslade, tillrättavissade, dundrade. Hamsuns feodala hanterande av sin privatekonomi var hos Fröding motsatsen: en bottenlöst generös och villkorslös givmildhet och ett okontrollerat privat slöseri, när medlen tillät.

Den ene såg uppåt, rakt fram, den andre skyggt ned.

Båda var törstiga – och båda trollade de med språket.

Vid den tid när de möts 1895 har de bägge två nått stor berömmelse i hela Norden. Fröding har gett ut tre diktsamlingar under den tid han uppehållit sig i Lillehammer, dit han kom 1890. Han är väl bekant med den norske författaren, som med norska förhållanden över huvud taget. Han har snart uppehållit sig sammanlagt tre år i Norge när de träffas. Fröding talar utmärkt norska, ibland diktar han rent av på språket. Efter stora och tunga nederlag har han flytt från föraktet i Karlstad till anonymiteten och värden utanför Lillehammer, där han samtidigt har blivit ett känt namn.

Suttetads nervsanatorium låg söder om den lilla staden. Norr om den, i en brant uttning, låg Balbergs Turisthotell, ett högprofilerat Berchtesgadenliknande utflyktsmål på Östlandet vid den tiden.

Hamsun har från enkla villkor gått en lång väg, stridande. I början av 1890-talet slaktar han "de fire store", dvs. Ibsen, Bjørnson, Lie och Kielland. Det är fem år sedan genombrottet med "Sult". Tidigare samma decennium har han gett ut "Mysterier" och "Pan", han är i sin nyromantiska period. Fröding har läst "Sult" och "Pan" som han finner vara utmärkt bra böcker, "trots en

I fjällväggen norr om Lillehammer låg "örnnästet" Balberg Sanatorium. Här möttes Knut Hamsun och Gustaf Fröding en söndag i september 1895.

hel del brister". Om "Sult" har han tidigare på Suttestad samtalat med Fernanda Nissen, senare också diskuterat boken i brev till henne. Han hade också läst "Mysterier" och skrivit vänliga ord till Hamsun om boken. För detta hade Hamsun brevledes tackat honom för en "vennlig klapp på skulderen" när andra skällde.

en bok om strindberg

När de två författarna för första gången träffas personligen denna septembersöndag på Balbergs Turisthotell, mitt i den stupbranta sluttningen norr om Lillehammer, är de dock redan bekanta genom mer omfattande korrespondens.

1894 gav Forssells Boktryckeri, dvs. Karlstads-Tidningen, ut "En bok om Strindberg", vilken förberetts sedan 1892. Ursprunglig huvudredaktör var greven och litteraten Birger Mörner i Lund, men Fröding övertog efter hand hela ansvaret för boken. På så sätt kom han i kontakt med bl.a. de fyra normmän som medverkade: Arne Garborg, Jonas Lie, Bjørnstjerne Bjørnson och Knut Hamsun.

Detta är Hamsuns första arbetskontakt med Fröding. Denne betygsätter Hamsuns bidrag till boken som gott, utmärkt¹. Under förvintern 1893 arbetar han ihärdigt med att samla in försenade bidrag, och han ber Hamsun som är i Köpenhamn att påminna Georg Brandes, som lovat bidrag.² Hamsuns eget bidrag gick i korrektur fram och tillbaka mellan författaren och "förlagsredaktören".

söndagen den 22 september 1895

Fröding kommer en söndagsförmiddag hösten 1895 upp till Balberg³. September är nästan vackrast här uppe, den klara utsikten och färgerna drar många besökare – europeiska gäster vandrar på ansade stigar mot utsiktspunkterna. Kanske hörs bataljonsmusiken från Jørstadmoens militärläger nedanför, en populär underhållning på sanatoriet. Hamsun, som har kommit från Paris, har varit här en tid, och han är nu i sällskap med

litteraturkritikern Henrik Jæger. Hamsun går ensam och spelar krocket med två klot. Fröding presenterar sig med namn.

Hamsun skriver att han ett ögonblick kände sig förlägen av att få besök av den store, kände svenske diktaren, och han fortsatte att slå kloten, spela partiet färdigt.

Fröding gör på Hamsun intryck av att vara i god form och skick: snygga kläder, mustasch, en grå hatt på sned, verkar vänlig, älskvärd. Han talar långsamt, omsorgsfullt, stillsamt.⁴ Först senare insåg Hamsun att Fröding uppehöll sig på dr Torps klinik i Lillehammer, men han visste inte varför Fröding hade kommit till Suttestad.

De samtalar en stund – Fröding vill diskutera litteratur: Strindberg. Hamsun hade sina motförslag, han var inte tillräcklig påläst i Frödings ämnen! Han sa att han hellre ville spela krocket med sig själv. Han la patienten. Fröding log.

Så. En trilla med en hel familj kommer körande till gårds; det var dr Jens Torp, Frödings läkare i Lillehammer, som följde i spåren på den nervsjuke patienten och diktaren. Torp var korpulent, tung, vilket inte hindrade honom från otaliga uttryckningar runt staden efter patienterna.

Söndag middag. Det serveras laxöring från den närbelägna forsén i Gudbrandslågen. Vid bordet vill Hamsun bjuda Fröding på ett glas öl. Dr Torp rycker till,⁵ tycks vilja säga något, men tiger. Hamsun anar ingenting – Fröding får sin halva öl till maten!

Efter måltiden tar doktorn med familj tag i Fröding och släpper honom därefter inte! Något mer samtal blir det därefter ej heller. Tillbaka till Lillehammer åker så Fröding som medresenär i doktors vagn. Efteråt sänder Fröding Hamsun en hälsning.

I brev till vännen Mauritz Hellberg i Karlstad beskriver Fröding den norske författaren, som han finner egendomlig och intressant. Iakttagaren Fröding upplever Hamsun som helt lik Bjørnson i anletsdragen, som lite gråblek, demonisk, bedrövat behärskat ensam, lite misstänksam – och ytterligt oförvägen. Han beskriver vidare Hamsun som en stor, välbyggd och präktig man, en riktig viking, en kämpe, full av förakt och bitterhet och självkänsla och nyckfullhet, men på sitt sätt älskvärd.

Fröding karakteriserar Hamsun också senare: han ser alltid bitter och hämndgirig ut, som en man från den korsikanska vendettan.

Fröding rapporterar att Hamsun vid besöket hade visat honom en mängd nya "Strindbergiana" från Paris, där Hamsun under ett par år var svenskens bästa vän. Han hade där tagit initiativet till en insamling till den svårt behövande Strindberg⁶. En vacker dag bröt Strindberg vänskapen och avvisade Hamsun när denne kom på besök. Han ansåg att Hamsun hade utsatt honom för "moralisk misshandel". Hamsun gav sedan stolt tusan i Strindberg.

Det hade naturligtvis blivit så där "Vår Nåde och Eders Nåde trivas ej under samma tak" mellan dem, skriver Fröding i efterhand i en personlig tolkning av brytningen⁷.

Fröding hade under mötet också fått ta del av Hamsuns engagerade antipatier mot "de fire store". Han fördjupar detta i ett brev till Heidenstam juldagen 1895, strax före sitt mentala sammanbrott vid nyåret en vecka senare.

Hamsun går våldsamt i härnad mot det helnorska, skriver Fröding, men han "tyckes mig ibland ha något av lægepredikant [lekmannapredikant] själv och är ibland rent befängt straff-

domsmoralisk". Hamsun benämner under mötet Bjørnson ned-sättande som "Guds son". Fröding ser framför sig som ett skådespel där Hamsun träffar Ibsen på Karl Johan och Hamsun drar ner mungiporna för att se djävulskt hänfull och avskräckande ut.

Fröding har på Balberg försiktigt försökt att ta den arme Ibsen i försvar, vilket fick Hamsun att kasta etter och galla över både Fröding och hans uppässande beskyddare, dr Torp. Detta rinner dock av den gode Fröding: "Jag är i alla fall glad i Hamsun", skriver han till Heidenstam, "det är något tusandjävla i honom, dels äkta, dels konstgjort, men även det oäkta har ett visst behag hos honom, man ler invärtes åt hans imper-tinenser och imponerande attityder – han är stilig på något underligt halvt klumpigt, halvt graciöst vis, som jag inte kan förklara i korthet."

Fröding antyder slutligen att han fruktar att Hamsun skall raljera med honom i sina kommande romaner.

sedan

De båda författarna torde ha haft obetydlig kontakt med varann senare i livet.

Fröding var en vän av Norge, en orubblig, känslomässigt engagerad samförstånds- och fredskämpe; framför allt var han en modig, klarspråkstalande journalist och rent av "fredspoet" i den oförsonliga unionsstriden fram till 1905. Mellan bägge länderna stod han nästan ensam bland de två parnassernas stora författare. Hamsun räskällde i tal och skrift mot broderfolket i öster. Under sina år på Maurbakken anmälde han sig till

skytteföreningen i Drøbakk för att, om det blev nödvändigt, kämpa i skyttegravarna. Detta bekom antagligen inte Fröding särskilt väl. Som Norgevän kämpade han utan åtskillnad mot de högröstade, oförsonliga krigshetsarna på båda sidor om Kölen, och detta till stora personliga kostnader

Till sin 50-årsdag 1910 får den sjuke skalden, som nu vårdas på Gröndal, ett telegram från Hamsun: "Jeg hilser deg ærbødig av hele mitt hjerte." Likaså, när Fröding går bort ett halvår senare, skriver Hamsun en nekrolog i de största Köpenhamns-tidningarna. Och i Norge skulle den store svenske poeten komma att bli älskad av folket.

Hamsun har många år kvar: 1920 kommer Nobelpriset från Svenska Akademien, som 80-åring går han med obruten stridsanda in i en förödande krigsjournalistik. I 90-åringens "På gjen-grodde stier" har det kommit något nytt i hans penna, något nästan frödingskt i hans varsamma, dröjande tonfall.

noter

¹ I brev till Birger Mörner från Karlstad 17.12.1892. F.ö. var Fröding mest nöjd med Garborgs bidrag.

² Brev till Mörner 7.2.1893.

³ Odaterat brev från Hamsun till Mauritz Hellberg

⁴ Karakteristiken av Fröding ger Hamsun 1928 i ett brev till den svenske litteraturhistorikern Walter Berendsohn.

⁵ Frödings förhållande till alkohol var som bekant dramatiskt: han kunde konsumera fem flaskor konjak på ett dygn!

⁶ Kommentar till ovanstående brev i Michanek/Rosenblads "Gustaf Frödings brev 2", Bonniers 1982.

⁷ Brev till Heidenstam i november 1895.